

EU treba da reaguje na zarobljavanje službi bezbednosti u regionu

Datum
jun. '19.
04.

foto: Medija centar

Evropska unija treba da reaguje na signale zloupotrebe službi bezbednosti na koje ukazuje civilno društvo u Srbiji i u Crnoj gori pre nego što se dogodi afera velikih razmera kao 2015. godine u Severnoj Makedoniji, zaključak je skupa koji je Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP) organizovao 4. juna 2019. u Beogradu.

Evropska komisija prepoznala je da zemlje Zapadnog Balkana sve više imaju problema sa zarobljavanjem države, u čemu značajnu ulogu imaju službe bezbednosti. Zbog učešća u tom negativnom procesu rad službi bezbednosti ne sme da bude tabu tema u javnosti, rekla je **istraživačica BCBP i moderatorka skupa Jelena Pejić.**

Znaci zarobljavanja službi bezbednosti u Srbiji

Izvršni direktor BCBP Predrag Petrović ukazao je na loš trend politizacije službi bezbednosti u Srbiji. Nelegitiman uticaj politike na rad službi bezbednosti bio je prisutan i ranije, ali je u poslednjih nekoliko godina došlo do znatnog pogoršanja i jače zloupotrebe službi od strane političara. Petrović je istakao da EU u procesu pregovora sa Srbijom mora da obrati veću pažnju na reformu službi bezbednosti bez koje neće biti ni napretka u vladavini prava.

„Uticaj politike na rad službi bezbednosti očigledan je na primeru postavljanja Bratislava Gašića, visokog funkcionera vladajuće partije, za direktora BIA. Upitno je da li je tako nešto negde u Evropi zabeleženo,“ istakao je Petrović.

Sa druge strane, policijski inspektor Nebojša Blagotić koji je istraživao naftnu mafiju i ukazao na spregu službi bezbednosti, političkih partija i organizovanog kriminala prevremeno je penzionisan. Sud je presuđivao u njegovu korist, ali se ništa nije desilo. Slučaj na koji je on ukazivao ostao je potpuno neistražen, Petrović je podsetio.

Petrović je istakao je da ovi primeri mogu izgledati kao izolovani slučajevi, ali ih je dovoljno da se mogu povezati u širu sliku.

„Možda najilustrativniji primer zarobljavanja službi bezbednosti, u najskorije vreme, je slučaj visoko pozicioniranog radnika BIA i bivšeg načelnika beogradskog centra BIA Marka Parezanovića, koji je izjavio da najveću pretnju za bezbednost Srbije predstavlja prikriveno delovanje pojedinaca putem opozicionih partija, medija, sindikata i nevladinih organizacija,“ rekao je Petrović.

Funkcionalan nadzor službi bezbednosti bi umanjio sumnje o njihovoj sprezi sa organizovanim kriminalom i političkim moćnicima, ali on više ne postoji. U Srbiji je postojala dobra praksa kontrole službi bezbednosti koje je uspostavio prethodni zaštitnik građana, uradivši nekoliko dubinskih kontrola rada, objasnio je Petrović. Međutim, danas se Zaštitnik građana ne bavi nadzorom službi bezbednosti, nisu dostupni podaci o broju ljudi koji se bave nadzorom službi u ovoj instituciji, kao i koliko njih ima bezbednosne sertifikate koji im

omogućavaju dubinsku kontrolu službi. Skupštinski Odbor za kontrolu službi bezbednosti je ostvario izvestan napredak u radu u prošlosti ali je taj trend prekinut. Trenutno stanje najbolje ilustruje činjenica da je predsednik Odbora Igor Bečić dodelio plakete za zasluge ljudima iz MUP-a i policije, Nebojši Stefanović, Dijani Hrkalović i Vladimiru Rebiću, zaključio je Petrović.

EU nije reagovala na rana upozorenja civilnog društva u Severnoj Makedoniji

Najdrastičniji primer zloupotrebe službi bezbednosti dogodio se u Severnoj Makedoniji gde je Uprava za bezbednost i kontraobaveštajne poslove od 2008. do kraja 2015. godine nezakonito prisluškivala više hiljada građana. Međutim, pre ovog skandala postojali su znakovi na koje je civilno društvo upozoravalo, objasnila je Magdalena Lembovska iz Centra za evropske strategije - EUROTHINK.

„Nije bilo jasno koja služba bezbednosti je zadužena za šta, tako da se nije znalo kome uputiti pitanja i nije bilo moguće pratiti rad službi. Nije bilo nikakvih informacija o njihovom radu, nadzoru i kontroli. Iako je bilo pokušaja skupštinskog odbora da izvrši nadzor rada službi, službe su uvek uspevale da spreče te retke pokušaje. U međuvremenu, budžet za rad službe je nekoliko puta bitno uvećan, uglavnom kroz rebalans budžeta. Nikada nismo dobili informaciju zbog čega su službi bila potrebna ta dodatna finansijska sredstva, kakva oprema je kupljena tim novcem, zbog čega je kupljena i u koje svrhe je korišćena. Kasnije smo saznali da je nešto od te opreme korišćeno za protivzakonito prisluškivanje“, rekla je Lembovska.

Pribe izveštaj kao odlučujući impuls za reformu službi bezbednosti

Povodom skandala, Evropska komisija poslala je grupu eksperata, predvođenu Rajnhardom Pribeom, koja je razotkrila sistemske probleme i o tome izradila javni izveštaj. Dve godine kasnije urađen je novi izveštaj, kojim je ekspertska grupa utvrdila da je samo nekoliko preporuka iz njihovog izveštaja usvojeno.

„Pribe izveštaj je obezbedio okvir za vršenje pritisaka na vlast i institucije da ispunjavaju svoje obaveze i da se ponašaju odgovorno,“ Lembovska je istakla.

Nakon drugog izveštaja ekspertske grupe, proces reforme službi bezbednosti bio je inkluzivan i uključio predstavnike civilnog društva, što predstavlja korak napred. Međutim, proces reforme trebalo bi da obuhvati i ostale delove sektora bezbednosti, Lembovska je poručila.

Jelena Pejić podsetila je na predlog BCBP-a da se po uzoru na Pribe izveštaj izrade slične analize zarobljavanja države u svakoj zemlji Zapadnog Balkana. Predlog je naišao na podršku kolega iz Srbije i regiona.

Zatvaranje službi bezbednosti pred očima EU i javnosti

Pristupanje Crne Gore NATO-u podrazumevalo je reformu sektora bezbednosti, što je jedan od razloga zašto reforma službi bezbednosti nije bila obuhvaćena dosadašnjim zahtevima u okviru EU integracija. EU bi morala

da postane zainteresovana za rad službi bezbednosti pre nego što se dese radikalne krize kao što se dogodilo u Severnoj Makedoniji, objasnila je **Dina Bajramspahić iz Instituta alternativa.**

„EU posle ulaska Crne Gore u NATO podrazumeva da su neke ključne stvari urađene. Ali ne mislim da je to dobra procena. Sada već da gotovo nemamo ništa od uvida u rad službi. Došlo je do zatvaranja i to zatvaranje je koincidiralo sa učlanjenjem u NATO, ali i sa nekim kadrovskim promenama u službi,“ rekla je Bajramspahić.

Za NATO je najvažnija bila bezbedna razmena podataka, dok pitanja transparentnosti i odgovornosti koja prvenstveno interesuju građane nisu bila obuhvaćena. Pre deset godina statističkim podacima o primeni mera tajnog nadzora bio je otvoren pristup, dok se danas tvrdi da bi objavljivanje takvih podataka ugrozilo nacionalnu bezbednost, Bajramspahić je istakla.

Agencija za nacionalnu bezbednost Crne Gore je prestala da postoji u javnom diskursu jer se predstavnici ne trude da približe rad Agencije građanima, a nema ni uzbunjivača u ovom sektoru, upozorila je Bajramspahić.

„Mora postojati svest o tome da je obaveštajna agencija organ kao i svaki drugi koji se finansira od strane građana i mora odgovarati tim građanima. Na žalost kod nas je praksa da obaveštajne agencije mahom prepoznaju političke elite kao nekoga kome odgovaraju,“ navela je Bajramspahić.

Međutim, odgovornost za rad službi bezbednosti dele i nadzorna tela. U Crnoj Gori postoji Odbor za bezbednost i odbranu koji je poslednji put bio u Agenciji za nacionalnu bezbednost 2010. godine, dok ombudsman nikada nije bio tamo iako ima ovlašćenje i neograničen pristup dokumentima.

„Mi imamo razloga za zabrinutost u vezi sa zakonitosti rada naših bezbednosnih agencija. Takođe smo svesni da civilno društvo ne treba da se bavi detaljima rada agencija, već želimo da vidimo da to rade organi koji su uspostavljeni sa tim ciljem,“ rekla je Bajramspahić.

Neophodna je efikasna demokratska i civilna kontrola nad službama bezbednosti kako bi se uspostavilo poverenje, zaključili su panelisti.

Organizovanje ove diskusije podržao je Evropski fond za Balkan kroz projekat „Ko nadzire nadzirače: Ka odgovornim službama bezbednosti na Zapadnom Balkanu ”, koji zajednički sprovode Beogradski centar za bezbednosnu politiku iz Srbije, Centar za evropske strategije - EUROTHINK iz Severne Makedonije i Institut alternativa iz Crne Gore.